

PETROVA I.A., DJAKOVA T.S. DEFINITION OF FALSIFIED COMMODITY AS A WAY OF WARNING OF ECONOMICAL OFFENCES

The kinds of falsifying, its characteristic tags for the miscellaneous goods, ways of definition of falsified commodity by the practical workers of law enforcement subjects are reviewed at deployment and warning of economical offences.

УДК 330.146

К.Я. ПЕТРОВА, канд. екон. наук, проф.

Н.В. ДЗЮБА

Національний університет внутрішніх справ

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ЯК МЕТОД ПЕРВІСНОГО НАГРОМАДЖЕННЯ КАПІТАЛУ

Розглянуті механізми ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання України; запропоновано комплекс заходів щодо запобігання вивезення капіталів за межі держави.

В умовах постсоціалістичної трансформації економіки ухилення від сплати податків, з огляду на масштаби поширення цього явища, можна розглядати як специфічний метод первісного нагромадження капіталу. При його реалізації використовуються такі механізми:

- *розрахунки готівкою.*

По оцінках експертів, питома вага гривні, що знаходиться поза банківським обігом, становила 24,7 % у 1994 р., на кінець 1995 р. — 25 %, на кінець 1996 р. — 38,3 %, на 1.06.1997 р. — 47,2 % і збільшилася до 50 % грошової маси в 2000 р.; при цьому в сферу нелегального внутрішнього обігу іноземної валюти в 1999 р. було залучено біля 8-16 млрд. дол. або 40-80 млрд. грн. [1, с.16];

- *операції з офшорними компаніями.*

По різних оцінках, з України в офшорні зони вивезено 20-32 млрд. дол. у той час, як річний бюджет нашої держави не становить і 8 млрд. дол. [2, с.60]. Тільки за 2000 р. 270 млн. грн. осіли на рахунках у прибалтійських банках і офшорних зонах [3, с.3].

З метою приховування прибутків від оподаткування і незаконного вивозу капіталу застосовуються наступні операції з офшорними компаніями:

- завищення контрактної ціни при імпорті товарів, техніки, технологій із виведенням різ-

ниці між контрактною і реальною ціною на закордонні рахунки учасників операції;

- заниження контрактної ціни при експорті продукції або послуг із виведенням різниці між реальною ціною купівлі і вказаною в контракті на закордонні рахунки експортерів;

- вивіз капіталів шляхом фіктивної імпортової закупівлі або неповернення коштів за експортовану продукцію;

- придбання реекспортованої продукції;

- фіктивні страхові і кредитні операції з офшорними компаніями;

- фіктивне надання послуг офшорним компаніям та інші;

- *розрахунки підприємств через фіктивні фірми, у тому числі і з використанням лорорахунків.*

У 1997 р. в Україні було виявлено 25,9 тис. фіктивних фірм, а за перше півріччя 1998 р. — вже 32 тис. [4, с.10]. У результаті активної роботи органів внутрішніх справ, а також удосконалення законодавчої бази, на кінець 2000 р. кількість подібних підприємницьких структур скоротилася на цілий порядок (3,5 тис.) [5, с.9]. Але і сьогодні фіктивні фірми широко використовуються, наприклад, для незаконного відшкодування ПДВ шляхом перекладання податку в результаті організації послідовного ланцюжка фіктивних договорів, на початку якого

знаходиться фіктивне підприємство, що є дебітором перед бюджетом по ПДВ (тобто має право на податковий кредит) і згодом "самоліквідується" перед настанням наступного звітного періоду, а наприкінці - підприємство, що проводить реальні операції.

Крім того, найчастіше саме через фіктивні підприємства здійснюються операції по нелегальному вивозу капіталу за кордон з використанням лоро-рахунків, що розглядаються податковими органами в якості головних ланок у роботі конвертаційних центрів. Поведена у 1999 р. інвентаризація коррахунків українських банків виявила 132 коррахунки в заборонених офшорних зонах, із яких більшість склали лоро-рахунки [6, с.15]. У 2000 р. робітниками податкової міліції припинена діяльність 74 конвертаційних центрів, виявлено 143 випадки розрахунків через фіктивні фірми на суму 43,4 млн. грн., 41 - за допомогою лоро-рахунків на суму 15,2 млн. грн., 92 випадки відтоку коштів у вільно конвертованій валюті за рубіж на суму 289,4 млн. грн., повернуто в Україну 55 млн. дол., порушено 332 кримінальні справи за фактами приховування валютної виручки [5, с.9]. У середньому обсяги перерахувань коштів фіктивними фірмами на коррахунки банків-нерезидентів за рік складають приблизно 8 млрд. грн., утрати держбюджету від таких операцій через несплату відповідних податків і інших обов'язкових платежів перевищують 2,4 млрд. грн. на рік [6, с.11];

- пряме приховування прибутків від оподаткування.

По оцінках спеціалістів Інституту економіки промисловості НАН України, у 1992 р. забалансовий прибуток промислових підприємств (тобто той, що не увійшов в звітний бухгалтерський баланс) перевищував балансовий в 3,9 рази, у 1993 р. — у 3,5, у 1994 р. — у 1,5, у 1995 р. — у 1,23, у 1996 р. — у 26,68 разів [7, с.117]. Не кращою є ситуація і на малих і середніх підприємствах: відповідно до проведеного опитування, вони приховують від оподаткування 19-20 % усіх продажів [8, с.2]. У цілому рівень добровільної сплати податків становить 47%.

Внаслідок ухилення від сплати податків в 1997 р. державний бюджет загубив більше 7 млрд. грн. [9, с.4]. По експертних оцінках, що-

річні втрати бюджету від тінізації прибутків перевищують 12-13 млрд. грн. [10, с.5].

Тільки зовнішньо неплатежі податків виглядають "економією" капіталу за рахунок обману скарбниці. Насправді кінцевою інстанцією відшкодування видатків бюджету є платники податків. Саме вони зі своєї кишені фінансують державний борг, погашають бюджетний дефіцит і відсотки по зовнішніх позиках. В остаточному підсумку, переважно за їхній рахунок здійснюється первісне нагромадження приватного капіталу як у легальному секторі, так і в тіньовій економіці.

Доходи, приховані від оподаткування, переважно залишаються у тіньовому секторі економіки або нелегально вивозяться за кордон. В умовах хронічної нестачі інвестиційних ресурсів це справляє негативний вплив на функціонування офіційного сектору економіки. За деякими оцінками експертів, інвестиційний потенціал фінансових активів, що були виведені за кордон, становить 15-20 млрд. дол. [11, с.7], а це майже половина тих коштів, які вважаються потрібними для проведення структурної перебудови економіки України. Тому першочерговим завданням Уряду, на нашу думку, має стати створення реальних умов для повернення вивезених фінансових активів і залучення їх до процесу модернізації народного господарства. З цією метою органи державної влади повинні проводити активну і прозору інвестиційну політику, яка б містила комплекс заходів економічного і адміністративного стимулювання інвестиційних процесів.

Щодо заходів адміністративного характеру, під якими розуміється розробка нормативно-правових механізмів запобігання незаконному відпливу капіталу з України, а також репатріації нелегально виведених активів, то в останні роки вони посилюються [12] і дають свої плоди. Тільки за I півріччя 2001 р. податкова міліція повернула до Державного бюджету 2,3 млрд. "тіньових" гривень і 34 млн. дол., незаконно переказаних за кордон [13, с.2].

Але ще більше значення для розширення інвестиційного потенціалу мають заходи економічного характеру, спрямовані на створення сприятливого інвестиційного середовища. На нашу думку, найбільш важливими з них мають стати:

- зниження податкового тиску на суб'єктів господарювання шляхом як перегляду ставок оподаткування в сторону їх оптимізації, так і скасування численних пільг (за винятком тих, що мають соціальне або інноваційне спрямування);

- удосконалення правового поля діяльності інвесторів у напрямку посилення гарантії захисту інвестицій від протиправних посягань;

- удосконалення інструментів зниження інвестиційних ризиків шляхом розвитку системи страхування, а також створення гарантійних і заставних фондів, у тому числі і за участю держави;

- проведення зваженої і поміркованої протекціоністської політики, спрямованої на поступове імпортозаміщення на тих ринках, де вітчизняна продукція потенційно є конкурентноспроможною, а також у галузях, які виробляють товари, що мають відношення до забезпечення національної безпеки;

- проведення реформи оплати праці з метою підвищення рівня доходів населення, що дасть можливість збільшити частку споживчих витрат у структурі сукупного попиту, розширити ємність внутрішнього ринку, а також підвищити інвестиційний потенціал фізичних осіб;

- запровадження механізму спрямування частини коштів, отриманих від приватизації державного майна, на інноваційне інвестування підприємств на конкурсній основі.

Після реалізації зазначених заходів, на нашу думку, доцільно провести податкову амністію, яка буде сприяти легалізації тіншових і вивезених з країни капіталів. Ця акція була б цілком логічною, оскільки за новим Кримінальним кодексом (ст.212) особи, які відшкодовують суму несплачених податків, а також шкоду, заподіяну державі їх невчасною сплатою, до порушення кримінальної справи, звільняються від судового переслідування, якщо це сталося вперше [14]. Звичайно, податкова амністія не повинна поширюватися на кошти, здобуті в результаті скоєння тяжких кримінальних злочинів.

Треба підкреслити, що легалізація капіталів досягне своєї мети тільки за умов наявності довіри громадян до своєї держави. Тому для проведення подібної акції необхідна ретельна підготовка, яка б включала іміджеві кампанії по створенню позитивного образу як добросовісного платника податків, так і органів влади, які

є провідниками державної політики в сфері інвестицій.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що тільки комплекс заходів, пов'язаних з ліквідацією шляхів вивезення капіталу, створенням сприятливого інвестиційного клімату та встановленням рівноправних і довірчих відносин між органами влади і громадянами держави, здатний повернути у країну фінансові активи, набуті в результаті перерозподільних процесів, а також залучити їх до участі у виробничому відтворенні, поклавши тим самим край процесу первісного нагромадження капіталу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фесенко Є., Бондарева М. Кримінальна відповідальність за легалізацію грошових коштів та іншого майна, здобутих незаконним шляхом // Предпринимательство. Хозяйство. Право. -1999. -№ 3. -С.16-22.

2. Біла С. Тіньова економіка та її вплив на структурну трансформацію українського виробництва // Економіка України. -2000. -№ 10. -С.54-61.

3. Заец И. Налоговый рай изгоняет "грешников"? // Деловая Украина. -№ 39. -13 июня 2001г.

4. Про результати діяльності податкової міліції у 1997 р. // Вісник податкової служби України. -1998. -№ 6.

5. Про результати діяльності податкової міліції у 2000 р. // Вісник податкової служби України. -2001. -№ 6.

6. Богомазов М. Лоро-счета: вред или польза? // Фондовый рынок. -2000. -№ 40. -С.14-15.

7. Поклонский Ф.Е., Иванов Е.Т. Анализ динамики "финансовых пирамид" в экономике Украины // Економіка промисловості. -1999. -№ 1. -С.112-117.

8. Малый бизнес – опора современной экономики // Деловая Украина. -№ 35. -25 мая 2001 г.

9. За даними податкової служби України // Іменем Закону. -№ 8. -20 лютого 1998 р.

10. Біла С. Державне регулювання галузевої структури економіки України // Економіка України. -2001. -№ 5. -С.30-38.

11. Самофалов В. Що стримує залучення іноземних інвестицій // Урядовий кур'єр. -№ 85. -17 травня 2001 р.

12. Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом" від 19.07.2001 р., № 532/2001 // Офіційний вісник України. - 2001. -№ 29. -Ст.1306.

13. На защите интересов государства // Деловая Украина. -№ 47. -13 июля 2001 г.

14. Кримінальний кодекс України. -К.: Право, 2001. -174 с.

Надійшла до редколегії 28.02.2002

ПЕТРОВА Е.Я., ДЗЮБА Н.В. УКЛОНЕНИЕ ОТ УПЛАТЫ НАЛОГОВ КАК МЕТОД ПЕРВОНАЧАЛЬНОГО НАКОПЛЕНИЯ КАПИТАЛА

Рассмотрены механизмы уклонения от уплаты налогов субъектами хозяйствования Украины; предложен комплекс мероприятий по предотвращению вывоза капиталов за границы государства.

PETROVA K.JA., DZYUBA N.V. TAX EVASION AS A METHOD OF PREVIOUS ACCUMULATION OF CAPITAL

The gears of tax evasion by the subjects of managing of Ukraine are reviewed; the complex of measures on an avoidance of exportation of the capitals for state borders is offered.

УДК 330

Н.В. ТУРКІНА

Гуманітарний університет «ЗІДМУ»

ПОНЯТТЯ І СПЕЦИФІКА ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ

Розглянуто особливості існуючої практики застосування фінансово-правових санкцій згідно з чинним законодавством України.

Незважаючи на те, що проблема виділення інституту фінансової відповідальності в системі юридичної відповідальності України є дискусійною, на наш погляд, виходячи з аналізу теоретичних правових джерел, статей фахівців у періодичних виданнях [1, с.57-60; 2-5], фінансового законодавства, можна прийти до висновку, що вищезазначений вид юридичної відповідальності не тільки існує, але й з успіхом розвивається, а саме в сфері податкових, банківських, валютних, бюджетних та інших правовідносин.

На думку автора, фінансово-правові санкції, закріплені в адекватних нормативно-правових актах (наприклад, Бюджетному кодексі України від 21 червня 2001 р., Законах України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами" від 7 грудня 2000 р., "Про Дер-

жавну податкову службу в Україні" від 4 грудня 1990 р. (зі змінами і доповненнями), "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р., "Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 р., "Про національний банк України" від 20 травня 1999 р. і т.д.), є мірами фінансово-правової відповідальності, яку можна розглядати у позитивному й ретроспективному аспектах.

Зазначимо, що основою ретроспективної (негативної) фінансової відповідальності є вчинення юридичною або фізичною особою фінансового правопорушення, яке має певний склад (суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона). Оскільки обсяг нашої роботи не дозволяє надати детальну характеристику особливостей складу фінансового правопорушення, зупинимося на тому, що, незважа-